Wokół „Płomyka” i „Płomyczka” (1918-1939)

W czasopismach przedwojennych debiutowali młodzi pisarze, poeci oraz eseiści. Redakcje pism włączały się w proces realizacji programów szkolnych służąc pomocą, wyborem tekstów tematycznie powiązanych z programem szkolnych oraz ukierunkowanym na tematykę literacko-historyczną z silnymi, polskimi akcentami. Eksponowano tematykę więzi międzypokoleniowych, służby społecznej i poświęcenia na wypadek kolejnej wojny. Dużą rolę odgrywała prasa wydawana pod auspicjami Związku Nauczycielstwa Polskiego. Wpisująca się początkowo w nurt czasopism metodyczno-pedagogicznych od początku lat trzydziestych – mimo swej popularnej formy - spełniała funkcję pomocniczą w stosunku do programów nauczania języka polskiego oraz historii podówczas dodatki dla dzieci w pismach dla dorosłych o różnej orientacji światopoglądowej.

Ze względu na potrzebę różnicowania materiału literackiego pod względem potrzeb intelektualnych oraz estetycznych zaczęto wprowadzać dodatki dla coraz młodszych dzieci, jak choćby „Wiarusek” dla małych czytelników z rodzin wojskowych. W zbiorach Domu Kresowego zachowały się egzemplarze tego dodatku do „Wiarusa”, wydane w latach 1935-1937, a wśród tekstów popularyzujących wielkie postacie w literaturze polskiej urzeka szczególnie „Najstarsza książka” o „Ogniem i mieczem” , zaś wśród popularyzujących nasze tradycje ludowe – „Mazur”. Nie sposób jednak – również ze względu na wymogi formalne tekstu - omówić w sposób systematyczny całość zagadnienia, natomiast biblioteka Domu Kresowego – jak w soczewce skupia najbardziej istotne dla nurtu edukacji patriotycznej w RP periodyki.

Wśród nich znajduje się „W Słońce. Dwutygodnik ilustrowany dla dzieci i wychowawców”, obecny w polskich domach od 1916 roku. Był jednym z pierwszych czasopism eksponujących teksty o charakterze patriotycznym. Jego twórczynie - Janina Mortkowiczowa i Stefania Sempołowska zamieszczały przede wszystkim teksty popularyzatorskie, komentarze oraz ilustracje dotyczące kultywowania polskich tradycji, budzące wśród dzieci uczucia patriotyczne. Publikowane treści nawiązywały do powstania listopadowego, styczniowego Konstytucji 3 Maja, KEN. Zadziwiał brak rebusów czy zagadek. Publikowane teksty miały częściowo stać się komplementarne w stosunku do treści programowych zawartych w programach nauczania w szkołach powszechnych. Najbardziej popularnym był jednak „Płomyk” z dodatkiem dla młodszej dziatwy, czyli „Płomyczkiem”, reklamowany jeszcze przed dziewięciu laty na stronie internetowej, jako ten, który **„**Wzbogaca wiedzę uczniów, wychowuje w duchu polskiej kultury i tradycji narodowej, dostarczając mądrej rozrywki*”***.** Pierwszy jego numer ukazał się 1 stycznia 1917 roku,, a periodyk w powojennej wersji istniał na rynku aż do 1991 roku. Od 1915 funkcjonował jako dodatek do „Zorzy”, zaś pierwszym jego wydawcą był Związek Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych, zaś ostatnim – wspomniany Związek Nauczycielstwa Polskiego. W obu czasopismach teksty o charakterze patriotycznym zostały „splamione” od połowy lat trzydziestych przez publikacje lub fragmenty utworów literackich dla niewybrednego czytelnika. Obok surrealistycznych, poetyckich wizji Józefa Czechowicza, utworów ku czci Marszałka Piłsudskiego, scenariuszy jasełek i sztuk poświęconych odzyskaniu niepodległości.

Na łamach „Płomyka” nawet w tekstach podróżniczych dotyczących dalekich krajów i zakątków akcentowano obecność Polaków, ich działalności naukowej lub popularyzatorskiej. Gwoli przykładu – w jednym tylko numerze „Płomyka” i to wcale nie okolicznościowo-rocznicowym,a tzw. „włoskim” pojawił się motyw legionów polskich we Włoszech tuż po inaugurującym numer wierszu „Wieczne miasto” Edwarda Szymańskiego

zamieszczono tekst zatytułowany „Żacy krakowscy w Italii”, łączący elementy prozy poetyckiej z elementami reportażu oraz narracji typowo historycznej. Tekst pozornie niespójny stylistycznie eksponuje różne wątki obecności polskiego etosu patriotycznego we Włoszech poprzez:
a) eksponowanie koegzystencji „polszczyzny i dobrej łaciny” na przykładzie grupy Żaków przebywających we Włoszech.
b) historii mariażu Zygmunta Starego i Boby Sforza
c) przywołanie znamienitych postaci włoskich architektów (Bartolomeo Berecii, Jan de Cini, Santa Gucci), którym powierzono odnowienie zamku na Wawelu oraz budowę kaplic, ołtarzy oraz pomników w Polsce
d)zaakcentowanie udziału polskich profesorów,uczonych oraz lekarzy w życiu naukowym Padwy, Bolonii oraz Rzymu
e) los polskich żaków Staszka Grymolity oraz Bolka Grymolity jako pretekst do pokazania etosy polskiego studenta-idealisty,żądnego wiedzy i jego postawy patriotycznej na obczyźnie
f) prezentacja pisma „Dekada Legji” jako przykład materiałów „do edukacji patriotycznej” żołnierzy polskich:
g)„W piśmie tem i w pogawędkach oficerowie wpajali w legionistów zasadę,że nie są najemnikami, bijącymi się za cudzą sprawę dla żołdu, tylko przestawi celami honoru ojczyzny,że dla Polski i jej chwały krew przelewają, ze cała Polska ma na ich oczy zwrócone”
h)„W piśmie tem i w pogawędkach oficerowie wpajali w legionistów zasadę,że nie są najemnikami, bijącymi się za cudzą sprawę dla żołdu, tylko przestawi celami honoru ojczyzny,że dla Polski i jej chwały krew przelewają, ze cała Polska ma na ich oczy zwrócone”
i)f) okoliczności powołania zrzeszenia niepodległościowego „Młoda Europa”, udziału „Młoda Polska” jako idei wskrzeszenia Niepodległej Polski, „niosąc z popiołów iskry powstańcze z niezachwianą, gorącą wiarą w Zmartwychwstanie Ojczyzny. Starali się zjednoczyć wszystkie warstwy polskiego społeczeństwa w mozolnym na długie dziesiątki lat zakrojonym, ofiarnym trudzie odbudowy, pod szczytem, wielkim hasłem „wszystko dla Polski – a przez Polskę dla ludzkości” (Krzemicka Z.,Za naszą wolność i waszą, „Płomyk. Tygodnik dla dzieci i młodzieży”, 13-14 (2-10).

Należy podkreślić,iż teksty – również ukazujące się w czasopismach dla dzieci budziły żywą dyskusję metodyków i stanowiły osnowę publikowanych w periodykach specjalistycznych scenariuszy lekcji - w tym nauczania historii oraz polemikę, gdy proponowane teksty do edukacji patriotycznej i obywatelskiej nie uwzględniały zasady korelacji. Niestety, polemiki dotyczące zasadności zastosowania tekstów do edukacji patriotycznej dotyczyły zazwyczaj kanonu podręcznikowego ,ma nie – materiałów dodatkowych, wybranych na podstawie czasopism.

Rozważania o charakterze przyczynkowym będą kontynuowane.

Marta Moldovan-Cywińska

https://www.tu-kultura.pl/atelier-wychowania/edukacja-wychowanie/marta-moldovan-cywinska-wokol-plomyka-i-plomyczka-1918-1939-3637/